

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue 13 (Aralık/December 2023), s. 1132-1146.
|| Geliş Tarihi-Received: 15.09.2023
|| Kabul Tarihi-Accepted: 10.10.2023
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675
|| DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1360773

İstanbul Konulu Çocuk Kitaplarının Şehir Kültürünü Aktarımı Açısından İncelenmesi

Examination of Children's Books on Istanbul in Terms of Transfer of City Culture

Bilge GÖK*
Fahri TEMİZYÜREK**
Özlem BAŞ***

Öz

Bu araştırmanın amacı, İstanbul konulu çocuk kitaplarında şehir kültürünün nasıl aktarıldığını ve mekân, tarih, insan ilişkilerinin nasıl ele alındığını betimlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden bütüncül çoklu durum çalışması deseni kullanılmıştır. Veri kaynağını İstanbul temalı olan şehir kültürüyle ilgili on altı kitap oluşturmaktadır. Veri kaynaklarının seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu çerçevede ölçüt olarak İstanbul temalı ve şehir kültürüyle ilgili olan çocuk kitaplarının araştırmaya dâhil edilmesi esas alınmıştır. Bu çalışmada veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda kitapların tamamında İstanbul'da geçen mekânlar, yerler, eserlerden bahsedildiği tespit edilirken tarihî şahıslar, olaylar ve şehrin kuruluşuyla ilgili efsanelerin sınırlı sayıda çocuk kitabında yer aldığı tespit edilmiştir. İncelenen kitapların bir metnin anlaşılması yolunda sahip olması gereken metinsellik özellikleri ise betimsel analiz yoluyla analiz edilmiştir. Kitapların bağdaşıklık açısından çocukların kelime hazinesini geliştirdiği, amaçlılık açısından şehir kültürünü verme amacına ulaştığı, bilgilendiricilik açısından ise İstanbul'la ilgili bilgilere yer verdikleri tespit edilmiştir. Ancak metinsellik özelliklerinden duruma uygunluk kodu altında yapılan incelemeler göstermektedir ki ilkökul çocuklarının bakış açısını yansıtmak amacıyla yazarların bazıları kavram yanılgılarını kullanma yoluna gitmişlerdir. Bu durum kitaplarda aktarılmaya çalışılan mekân, tarih ve kişilerle ilgili bilgilerin hitap edilen yaş seviyesinde karıştırılmasına neden olacağından araştırma sonuçları önem teşkil etmektedir. Araştırma sonuçlarının çocuk kitaplarının yazımında bilimsel bir bakış açısı ve pedagojik standartlar getirmesi açısından dikkati çekmesi beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, şehir kültürü, İstanbul.

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, e-posta: bilgeb@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1548-164X.

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, e-posta: fahri@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0497-1045.

*** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, e-posta: ozlembas@hacettepe.edu.tr. ORCID: 0000-0002-0716-103X.

Abstract

The aim of this study is to describe how urban culture is conveyed and how space, history and human relations are handled in children's books about Istanbul. A holistic multiple case study design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The data source consists of sixteen books about urban culture with the theme of Istanbul. Criterion sampling, one of the purposeful sampling methods, was used in the selection of data sources. In this framework, the inclusion of children's books with the theme of Istanbul and related to urban culture was taken as a criterion. In this study, data were collected through document analysis. Content analysis and descriptive analysis methods were used to analyze the data. As a result of the research, it was determined that all of the books mentioned the places, places and artifacts set in Istanbul, while historical figures, events and legends about the foundation of the city were found to be included in a limited number of children's books. The textual features of the books examined that a text should have in order to be understood were analyzed through descriptive analysis. It was determined that the books developed children's vocabulary in terms of coherence, achieved the purpose of giving the city culture in terms of purposefulness, and included information about Istanbul in terms of informativeness. However, the analysis of the textuality features under the code of suitability to the situation shows that some of the authors used misconceptions in order to reflect the perspective of primary school children. The results of the research are important since this situation may cause confusion of the information about the places, history and people that are tried to be conveyed in the books at the addressed age level. It is hoped that the results of the research will shed light in terms of bringing a scientific perspective and pedagogical standards in the writing of children's books.

Keywords: Children's literature, city culture, Istanbul.

Giriş

21. yüzyılın getirdiği gelişmeler insanın günlük yaşamına yansımış ve bu yüzyılın çocukları kendilerini kocaman bir köy hâline gelmiş dünyanın farklı şehirlerinde bulmuşlardır. Bu küreselleşen yapı içinde benzer mimariler, parklar ve yollarla bezenmiş şehirlerdeki en önemli farklılık günlük yaşamdaki kültürel semboller olmaktadır. Her şehir kendi geçmişi, mimarisi, iklimi ve yaşantısıyla bu kültürü yansıtmaktadır.

Bir yerleşim birimi olarak şehir, yapısal ve kültürel bakımdan disipline edici bir mekândır. Şehir tarih boyunca hem kavram hem de olgusal olarak medenileşme ve medeniyetle ilişkili görülmüştür. Şehirler, değişik sosyal kültürel çevrelerden gelen insanları, özel bir yaşam tarzına bağlı olarak bir arada tutar (Çelik, 2010). Günümüzde şehirler kendilerini dünya üzerindeki diğer yerleşim yerleri ve şehirlerle rekabet hâlinde bulmaktadır. Şehirler, özellikle büyük ölçekli şehirler, coğrafik bölgeler arasında temel aktör olmaya başlamıştır (Avcılar ve Kara, 2015). Bugün, şehir ve kültür ilişkisini içeren önemli bir problem özellikle başını İstanbul'un çektiği büyük şehirlerin demografik olarak aşırı büyümesinin getirdiği iktisadi ve sosyal problemlerle, şehirde yaşayan bireylerin, şehir kültürünü edinme konusunda istekli olmamalarıdır (Bilgili, 2010). İstanbul, Türkiye'nin çok kültürlü, karmaşık ve en büyük metropolü olarak yerel, ulusal ve küresel düzeyde simgeselleşen pek çok öğeye sahiptir. 2000'li yıllardan itibaren basılan İstanbul'la ilgili çocuk kitaplarında yayınların ortak yönü şehir imgesini geleneksellik-modernlik, kır-kent, distopya-ütopya ikilikleri bağlamındaki öğelerle betimlemesidir (Çağlı Kaynak, 2022).

Çocukların okudukları her eserin edebî özellikler taşıması kuşkusuz beklenemez. Özellikle millî kültür ve tarih bilincinin aktarıldığı her kitap çocuk edebiyatı niteliklerini kazanma yolunda nitelikler taşımaktadır. Çocuk edebiyatı; millî ve manevi kültürün kuşaklara aktarılmasında büyük rol oynamaktadır. Günümüzde çocuklar; çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan kültürel değerleri içinde yaşadıkları toplumu ve coğrafyayı yakından tanıma imkânı bulabilmektedir (Kavan ve Akın, 2020). Çocuk edebiyatı, bir toplumun kültürünün yansımasıdır. Yüzyıllardır süregelen Türk kültürü, halk edebiyatı ve

gelenekleri, çocuk edebiyatı aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır (Yavuz, 2019). Çocuk kitaplarında kültürel öğeler arasında günlük yaşamın ve yiyecek-İçecek, yemek zamanları, sofrada adabı, karşılıklı konuşmalarda kullanılan sözler ve kalıpların daha fazla yer aldığı belirtilmektedir (Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu, 2022).

Türkiye’de yapılan araştırmalar; Türk halk edebiyatının çocuk edebiyatı aracılığıyla çocukların gelişimlerini nasıl desteklediği (Yavuz, 2019); çeviri çocuk kitaplarının farklı kültürel özelliklerini tanıtıcı nitelikte olduğu, çocukların farklı çevreleri, kültürleri tanıma aşamasında aynı zamanda kendi kültürlerinin de farkına varabilmelerini sağladığı (Mert, Albayrak ve Serin 2013); Türkiye’de yayımlanmış resimli çocuk kitapları seçkisinin kültürel temsillerinin kıyafet, yemek, konut, işyeri tasvirleri ve geleneksel cinsiyet rolleri gibi sembollerle ağırlıklı olarak ilişkilendirildiği (Dedeoğlu, İnce ve Ulusoy, 2021); resimli çocuk kitaplarının kültür aktarımı açısından incelenen stillerinde yabancı kültür aktarımından ziyade evrensel kültür öğelerine yönelme vurgusu (Çetinkaya ve Durmaz, 2020); çocuk kitaplarında İstanbul kent imgesinin nasıl temsil edildiği (Çağlı Kaynak, 2022); kültürel öğeler arasında günlük yaşamın diğer öğelere oranla çocuk kitaplarında daha fazla yer aldığı (Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu, 2022) sonuçları ortaya konulmuştur.

Uluslararası alan yazında konuyla ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; küçük çocukların gelenekleri hakkında çekici resimler ve metinler içeren kitapların, güçlü imgeler oluşturarak çocukların kitaplarla bağ kurmasını sağladığı ve küresel bir topluma yönelik takdir ve kabul geliştirmelerini desteklediği vurgulanırken yiyecek, giyecek, barınak ve diğer yaşam biçimlerindeki deneyim farklılıklarını fark ederek birbirlerine saygı geliştirmesine yardımcı olduğunu açıklamaktadır (Klefsstad, 2013). Khanduri (2010) Hint çizgi romanlarının kültür üzerine odaklanmasına dayanan araştırmasında Hindistan’da çizgi romanların kültürü nasıl temsil ettiği sorusuna odaklanmış ve farklı kültürel küreselleşme süreçlerine ve sosyal medya ağlarına dikkati çekmiştir. Crabb ve Marciano (2011) Caldecott Madalyası alan 1990 ve 2009 arası kitaplarda yaptığı incelemeler sonucunda maddi kültür ve cinsiyet temsilleri konusunda özellikle ev işleri temsillerinde kadınların kullanıldığını tespit etmiştir. Wee, Park ve Choi (2014)nin çağdaş resimli çocuk kitapları Kore kültürünü nasıl yansıtmaktadır konulu çalışmalarında 1990-2012 yılları arasında ABD’de yayınlanan kitaplar incelenmiştir. Çalışma, Kore kültürünün modası geçmiş resim ve içeriklerle anlatıldığı, kültürel önceliklerin yüzeysel sunulduğu ve Batı kültürleriyle karşılaştırılarak vurgulandığı, Kore dilinin kültürle ilişkisi ve diğer Asya kültürleriyle karşılaştırılması, kitap karakterlerinin Kore kültürünü koruması bağlamında karşılaştığı çatışmalar ele alınmıştır. Diğer bir önemli konu da ırk çatışmasının, resimli çocuk kitaplarında siyahilerin değişen tasvirlerinde kendini gösteren sosyal olduğu kadar kültürel sonuçlarının da yer aldığı araştırmalarda politik dönemlere göre siyahilerin çocuk temsillerinde yer alma durumları üzerine yapılan incelemedir (Pescosolido, Grauerholz, Milkie, 1997). Tufaner’in (2022) araştırmasında incelenen eserlerde dil, günlük yaşam, çevresel alan, eğitim, eğlence, değerler ve inançlar gibi kodlarda birçok kültürel öğe tespit edilmiştir. Bu öğeler, eserlerin ait olduğu kültürü yansıtmaya noktasında çocuklarda deneyim oluşturabilecek niteliktedir. Eserlerde yer alan milli kültüre ait öğelerin; özendirici, dikte edici, farklı bir kültürü rencide edici bir ifadeyle kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Ulusal alan yazındaki çalışmalarda çocuk kitaplarında millî kültür unsurlarını evrensel kültürle sentezleyerek daha fazla yer vermenin önemi ortaya konulurken uluslararası alan yazın kültürlerarası karşılaştırmaların ve ırk çatışmasının araştırma konuları olarak ele alındığını göstermektedir. Genel olarak yayınlarda ortaya çıkan ortak nokta kültür aktarımının çocuk kitaplarında günlük yaşamla bağlantılı verilmesi

gerektiğidir (Yavuz, 2019; Mert, Albayrak ve Serin 2013; Dedeoğlu, İnce ve Ulusoy, 2021; Çetinkaya ve Durmaz, 2020; Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu, 2022). Bu bağlamda çocuğun yaşam alanı olan kültürlerin günlük yaşam hikâyeleriyle aktarılması daha fazla üzerine eğilmeyi gerektiren bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin tarihî ve kültürel mirası olan şehirlerinden her biri kendi içinde gerek kültür mirası gerek de yaşayış biçimleri olarak otantik özellikler taşımaktadır. Küreselleşen dünyada şehirlerin kendilerine özgü kültürünün çocuk kitaplarında hakkıyla temsil edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında büyük bir tarih, kültür ve şehir yaşantısına sahip İstanbul'la ilgili yazılmış çocuk kitaplarının araştırılması ve yazarların çocuk gelişimine uygun pedagojik bakış açısı kazanmaları yolunda bilimsel çalışmalarla çocuk edebiyatı alanına ışık tutulması sınıf eğitimi ve Türkçe eğitimcileri açısından görev olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle bu çalışmada İstanbul konulu çocuk kitaplarının şehir kültürünü aktarımı açısından incelenmesi amacıyla iki araştırma sorusu ele alınmıştır:

- 1- İstanbul konulu çocuk kitaplarında şehir kültürü okuyucuya nasıl aktarılmaktadır?
- 2- İstanbul konulu çocuk kitaplarında yazarlar mekân, tarih, insan ilişkilerini nasıl ele almaktadır?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan durum çalışması deseninin çoklu durum desenine uygun olarak tasarlanmıştır. Durum çalışmasının temel özelliği bir tek olayı, bir işletmeyi, bir örgütü hatta bir insanı ya da ülkeyi ele alarak; belirli bir olayın, durumun veya bir bireyin derinlemesine incelenmesidir. Analiz biriminden bağımsız olarak, durum çalışması, bu birimi derinlemesine ve ayrıntılı, bütünsel ve bağlam içinde tanımlamaya çalışır (Gay ve Airisian, 2012). Veri toplama yöntemi olarak; katılımcı gözlem, katılımcı olmayan gözlem, görüşme, doküman incelemesi ve arşiv kayıtları gibi yöntemler; problemin doğasına ve araştırmacının beklentilerine göre tek başlarına veya birlikte kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Çalışmada verilerin toplanmasında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bütüncül çoklu durum deseninde her bir durum kendi içinde bütüncül olarak ele alınır ve daha sonra birbirleriyle karşılaştırılır. Bu kapsamda çalışmada İstanbul konulu çocuk kitaplarının şehir kültürü açısından incelenmesi ve birbiriyle karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Veri Kaynakları

Veri kaynaklarının seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu çerçevede ölçüt olarak İstanbul temalı ve şehir kültürüyle ilgili olan çocuk kitaplarının dâhil edilmesi esas alınmıştır. Araştırmacılar önce internet kitapçılarını çevrimiçi ortamda taramış daha sonra da şehir kitapçıları ve çocuk kütüphanelerini taramışlardır. Satın ve ödünç aldıkları kitapları arşivleyerek bir veri seti oluşturmuşlardır. Daha sonra araştırmacılar kitapları okumuş ve kitapların içeriklerine göre araştırmaya dâhil edilmesi veya araştırma örnekleme dışında tutulmasına yönelik görüş birliğine varmışlardır. Bu incelemeler neticesinde yine İstanbul temalı olan "Ayasofya'da Bir Gün, İstanbul Portresi, İstanbul Efsaneleri, Süpermen İstanbul'a Düştü, İstanbul'un Kuşları ve Aşağı İstanbul" isimli kitaplar şehir kültürüyle ilgili olmadıkları için kapsam dışında tutulmuştur. Diğer kitapların şehir kültürünü aktarmaya yönelik olduğuna karar verilmiş ve K_ 1... K_16 biçiminde kodlama yapılarak makale içinde kitap isimleri kullanılmamış kodlara yer verilmiştir.

Araştırmanın veri kaynaklarına ilişkin kodlama şu şekildedir:

- K_1: İstanbul'la Saklambaç
- K_2: Hazerfen'le Bir Gün
- K_3: Galata'nın Tembel Martısı
- K_4: Çocuklar için İstanbul
- K_5: Masal'ın İstanbul Maceraları: Beyoğlu
- K_6: Şirin Boğaz Turunda
- K_7: Şirin Beşiktaş'ta
- K_8: Şirin Topkapı Sarayında
- K_9: Şirin Sultanahmet'te
- K_10: Şirin Kapalı Çarşıda
- K_11: Şirin Süleymaniye'de
- K_12: Şirin Çamlıca Tepesinde
- K_13: Şirin Belgrad Ormanında
- K_14: Şirin Büyüka'da
- K_15: Beş Çocuk Beş İstanbul
- K_16: İstanbul'un Şarkısı

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada veriler doküman incelemesi yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Doküman incelemesi tek başına veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışma incelenen 16 kitap araştırmanın tüm veri setini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda dokümanlar önce araştırmacılar tarafından okunup örnekleme dâhil edilip edilmemesi hususunda karar verilmiştir. Daha sonra veri seti oluşturulmuş ve ilk problem cümlesi için kitaplarda şehir kültürünün nasıl yer aldığı içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu aşamada araştırmacılar kitapları okuduktan sonra bir araya gelerek toplantılar yapmış ve İstanbul teması altında hangi kategoriler ve kodların ortaya çıktığını tartışmışlardır.

“İstanbul konulu çocuk kitaplarında yazarlar mekân, tarih, insan ilişkilerini nasıl ele almaktadır?” sorusu kapsamında araştırmacılar okudukları kitaplardaki bilgilerin çocuklara aktarılma biçimi üzerinde tartışmışlardır. Bu bağlamda biri ölçme alanında uzman, biri sınıf eğitimi alanında uzman ve biri Türkçe eğitimi alanında uzman olan araştırmacılar çocuk kitaplarında son yıllarda yaygınlaşan ve satış amaçlı kullanılan kavram yanlışlarını ortaya çıkarmak amaçlı metinsellik özellikleri bağlamında inceleme yapılması yönünde ortak karar almıştır. Metinsellik özelliklerinin hazır kodlarıyla analiz yapıldığından betimsel analiz kullanılmasına karar verilmiştir. Kitaplar metinsellik özellikleri açısından ikinci kez incelenmiş ve araştırma probleminin cevabı aranmıştır.

Araştırmacılar kodlayıcı olarak bireysel kodlarını çıkarmışlar, ardından bir araya gelerek ortak kodlarla kategoriler oluşturulmuştur. Oluşan kategoriler alan uzmanlarının görüşüne sunulmuş ve bulgular bölümü nihai şeklini almıştır. Araştırma bulgularının ifade edilmesinde kullanılan kodlar için kitaplarda bu kodla içeriklerin yer alma durumunun betimlenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle frekans analizi yapılmamıştır. Ortaya çıkan sonuçlar kültür aktarımının nasıl temsil edildiği üzerinedir bu nedenle sıklık

ele alınmamıştır. Analiz edilen verilerin görsel bir şekilde okuyucuya sunulması amacıyla Miles ve Huberman'ın (2015, 82) Veri Çizelge Kâğıdı kullanılmıştır. Kodlamalar elle yapılmış olup zaman zaman görselleştirmeler için MAXQDA (2022) programından yararlanılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik başlıkları altında ele alınır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İnandırıcılık yani iç geçerliğin sağlanması için uzman incelemesi yöntemine başvurulmuştur. Çocuk edebiyatı alanında uzman bir akademisyenden dokümanın tamamını eleştirel bir gözle incelemesi ve geri bildirimde bulunması istenmiştir. Aktarılabilirlik yani transfer edilebilirliğin sağlanması için kapsamında ayrıntılı betimleme ve ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ayrıntılı betimleme kapsamında kitaplardan alıntılar yapılarak ham verilere yer verilmiştir. Tutarlık kapsamında araştırmacılar arası güvenirlğe bakılmıştır. Araştırmacılar arası güvenirlik; farklı araştırmacıların, analiz sürecinde kodlama kuralları doğrultusunda yapılan kodlamalar arasındaki ilişkinin incelenmesine dayanmaktadır. Bu doğrultuda üç farklı araştırmacı tarafından veriler kodlanmıştır. Zaman açısından güvenirlik ise, aynı araştırmacının aynı kodlama kurallarına göre iletişim içeriğini iki farklı zamanda kodlaması ve bu kodlama sonuçları arasındaki ilişkinin incelenmesine dayanır. Son olarak teyit edilebilirlik kapsamında ise teyit incelemesine başvurulmuştur. Bu kapsamda dışarıdan bir uzman (Türkçe eğitimi alanından bir akademisyen) tarafından ulaşılan yargıların ham verilere geri gidildiği zaman teyit edilip edilmediği kontrol edilmiştir. Bu nedenle araştırmada kullanılan kitaplar ve ham veriler, analiz aşamasında yapılan kodlamalar ve rapora temel oluşturan her türlü doküman saklanmaktadır. Bununla birlikte çalışmada incelenen kitaplardan yapılan alıntılara hiçbir değişikliğe gidilmeden olduğu gibi yer verilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde içerik analizi ve betimsel analiz yapılarak elde edilen kod, kategori ve temalar görselleştirilerek sunulmaktadır. İstanbul ana teması etrafında birinci alt problem "İstanbul konulu çocuk kitaplarında şehir kültürü nasıl aktarılmaktadır?" sorusunun analiz edildiği kitaplarda ortaya çıkan kategori "Kültür aktarımına" ilişkin içerik kodları ve kitap kodları aşağıdaki veri analiz çizelgesinde görselleştirilmiştir.

- İstanbul konulu çocuk kitaplarında şehir kültürü okuyucuya nasıl aktarılmaktadır?

Veri Çizelge Kâğıdı 1

Tema: İstanbul

Kategori	Kültür aktarımı															
	Kitap Kodları															
İçerik Kodları	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16
Tarihi kavramlar ve yer isimleri	Ψ			Ψ	Ψ									Ψ		Ψ
Tarihi şahıslar	Ψ	Ψ		Ψ	Ψ									Ψ		Ψ
Tarihi olayların açıklanması	Ψ	Ψ		Ψ	Ψ								Ψ	Ψ		

Şehrin kuruluşuyla ilgili efsaneler	Ψ			Ψ	Ψ												Ψ
Mekânlar, yerler, eserler	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ

İstanbul konulu çocuk kitaplarının şehir kültürü açısından incelenmesi sonucu yapılan analizlerde beş kod ortaya çıkmıştır. Bu kodlar bütüncül olarak ele alındığında ve incelenen kitapların veri analiz çizelgesine bakıldığında kitapların tamamında mekânların betimlenmesine yer verildiği görülmektedir. Öte yandan K1, K4 ve K5 kodlu kitapların kültür aktarımına ilişkin tüm kodları içerdiği tespit edilmiştir.

Kitapta tarihî kavramlar ve yer isimlerinin anlamlarının verilmesine ilişkin ham veri örneği aşağıda sunulmuştur:

“Örneğin, haseki padişahın eşi demektir. Haseki adını taşıyan bir semtim bile var.” K1/ s. 39

“Beyin oğlu geliyor!

Bey’in oğlu yaklaşıyor!

Bey’in oğluna selam verin ...

Ben ona Bey’in oğlunun sırrı nedir? diye sordum.

Senin şu Gritti Bey Amcan varya, onun babası yıllar önce, Venedik elçisi olarak Şehr-i İstanbul’a gelmiş. Burada yaşamış, çeşitli işler yapmış, nitekim çok zengin olmuş. Ne var ki memlekete dönme vakti gelip çatmış. Fena da olmamış tabii, çünkü baba Gritti döndüğü vakit Venedik’te devlet başkanı olmuş. Gel gör ki, İstanbul’da evlendiği Rum kadın asil olmadığı için, Venedik yasalarına göre evliliği meşru görülmemiş, çocukları da tabii. İşte o vakit tarih yeniden yazılmaya başlamış. Oğul Gritti, beni istemeyeni ben hiç istemem dercesine kalkıp İstanbul’a dönmüş. O Bey’in oğludur, burada yaşadığından semt onun adıyla söylenir olmuştur. K 5 /s. 39-42.

Kitapta tarihî şahıslara yer verilmesi koduna ilişkin K1, K2, K4, K5, K14 kitaplarında rastlanılmıştır. “Hazerfen’le Bir Gün” kitabında ana karakter zamanda yolculuk yaparak araştırma ödevi yapmaya çalışmaktadır. Hazerfen adının nereden geldiği sorusunun cevabını aramak üzere Hazerfen’in Galata Kulesi’nden atladığı güne gider. Kitapta Hazerfen Çelebi ile karakterin etkileşimi sonucu uçmak eylemi üzerinde durulmuştur. Dönemin padişahı Dördüncü Murat ise tarihî şahsiyet olarak kahramanın aradığı sorunun cevabını söyler. Hazerfen “Bin ilim sahibi” demektir.

Öte yandan K/4 kodlu kitapta tarihî şahsiyetlere yer verilmesine ilişkin ham veri örneği şu şekildedir:

Mimar Sinan

16. yüzyılın başında Osmanlı savaşı kazanmış, topraklarını iyice genişletmiş, hazinesini tika basa doldurmuş. Sıra imparatorluğu görkemli binalarla donatmaya gelmiş. Mimar sayısı fazla değilmiş, dönemin mimarbaşı ölünce, Kanuni Sultan Süleyman görevi 1538 yılında Mimar Sinan’a vermiş.

Karamanlı Sinan ya Rum ya da Ermeni kökenliymiş. Değişirme yöntemiyle saraya yerleşen Sinan, Müslüman olup Enderun’da eğitimini tamamladıktan sonra yeniçeri olarak Kanuni’ye tam dört seferinde eşlik etmiş. Becerikli bir marangoz olması, köprülerden kuşatma gereçlerine birçok başarılı eseri yaratmasını kolaylaştırmıştır (s. 85 K/ 4).

K1, K2, K4, K5, K12, K14 kodlu kitaplarda tarihî olaylarla ilgili açıklamalar yer almaktadır. Böylece çocuk, kitabı okurken mekânlar, yerler ve tarihsel olaylar arasında

bağlantı kurabilmektedir. K1 kodlu kitaptan Galata Kulesi'ne ilişkin ham veri aşağıda sunulmuştur:

"Galata Kulesi'ne ilişkin ne biliyorsunuz?"

"Galata Kulesi denince benim aklıma Hazerfen Ahmet Çelebi geliyor. Bilimin pek çok dalıyla ilgileniyormuş; uçma konusuna epeyi kafa yormuş. Kuşların kanatlarını incelemiş. Sonunda kendine iki kanat yapıp Galata Kulesi'ne çıkmış. Kanatları takıp Kule'den kendini bırakmış, Anadolu yakasında Üsküdar'a, Doğanlara kadar uçmuş... (s. 65).

Yangın kulesi olarak da kullanılmış, değil mi, bir ara?"

"Evet. Eskiden evlerin çoğunluğu ahşaptı; onun için evlerin birindeki bir tutuşma sonunda ateş bütün mahalleyi sarardı, bir anda her yer yanar, kül olurdu. Bu yüzden yüksek yerlerde yangını önceden görebilmek için nöbet tutulurdu. 200 yıl önce Galata Kulesi bu işlevi de görmüştü. (s. 67) K/1

K5 kodlu kitaptan şehrin kuruluşuna ilişkin ham veri aşağıda sunulmuştur:

... 500 yıl önce Kanuni Sultan Süleyman da kalabalıktan şikâyet ediyordu. Şehir dar geliyor, insanlar omuz omuza yürüyor diyordu. Kalabalığı dağıtmak için, yeni semtler kurma görevi verildi paşalarına, Paşalar da hiç kimsenin oturmadığı yerlere külliyele- yeni merkezinde bir camii olan çeşitli kamu binaları- yaptırdı. Bu yapıların çevresine insanlar yerleştirdi. Böylece kurulan semtler o paşaların adıyla anılmaya başlandı. Şimdi gittiğimiz semte adını veren Kasım Paşa idi. (S. 48). K/5

İncelenen tüm kitaplarda İstanbul'daki mekânlar yer almaktadır. Buna göre kitapların okunması sonucu göze çarpan mekânlar şu şekilde sıralanabilir:

Kod Bulutu: İstanbul'daki yerler, mekânlar, eserler

İstanbul'daki mekânlara hızlı bir geçiş ve şehir kültürünün yansıtılması K15 kodlu kitapta çok bariz bir biçimde hissedilmektedir.

"Akordeon çalan çocuk elini tutuyor, vapurdan birlikte iniyorsunuz. Galata Köprüsü'nden geçip Mısır Çarşısına giriyorsunuz. Neye dönsen birileri bir şey ikram ediyor: Bir ceviz, bir avuç zeytin, dişine yapışıp kalan külah dolusu güllü lokum... Ceplerin ağızına kadar dolunca, kimseciklerin bilmediği bir çatıya çıkıyorsunuz. Bir yandan lokum yiyor, bir yandan iki deniz arasında gidip gelen tekneleri seyrediyorsunuz. Elindeki son güllü lokumu çocuğa veriyorsun. O da sana deniz ortasındaki ıssız kulede yaşamış olan kızla oğlanın hikâyesini anlatıyor. Acaba şehrin fısıldadığı sırları da biliyor mudur, diye düşünüyorsun. Ama sen daha ağızını açıp sormadan fırladığı gibi Kapalı Çarşı'nın yolunu tutuyor. Peşinden koşuyor, halıların, lambaların, altınların arasında onu arıyorsun ama

çocuk etrafta görünmüyor. Sense susadın, nerde olduğunu bilmiyorsun, üstelik birazcık da yorgunsun. ...”

Araştırmanın ikinci alt probleminde eserlerde yer alması gereken temel özellikler olan metinsellik ölçütleri hazır kod olarak kullanılmıştır. Bu nedenle bu bölümde kitaplar üzerinde betimsel analiz yapılmıştır. Kitapların metinsellik özellikleri ikinci alt problemde yer alan mekân, tarih, insan ilişkilerini yazarın nasıl ele aldığını ortaya koymaktadır.

• **İstanbul konulu çocuk kitaplarında yazarlar mekân, tarih, insan ilişkilerini nasıl ele almaktadır?**

Veri Çizelge Kâğıdı 2

Kategori	Kitapların metinsellik özellikleri																
	Kitap Kodları																
Betimsel Kodlar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	
Bağdaşıklık	Ψ	Ψ		Ψ	Ψ												
Tutarlılık	Ψ	Ψ		Ψ	Ψ												
Amaçlılık	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	
İkna Edicilik																	
Bilgilendiricilik	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	Ψ	
Duruma Uygun Olma	Ψ	Ψ		Ψ	Ψ												
Metinlerarasılık	Ψ			Ψ	Ψ												

Kitapların **bağdaşıklık** özelliği incelenirken özellikle kelimelerin kullanımı üzerinde odaklanılmıştır. Metnin yüzeysel yapısındaki ilişkilerin çocukların anlayacağı şekilde nasıl kullanıldığı incelenmiş olup kitaplara yaş sınırı getirilerek okuma tavsiyesi yapılmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bulgu kodlanmış kitaplarla örneklenecek olursa gezilen yerlerin isimlerinin nereden geldiği açıklanmaktadır. Örneğin “Bedesten (K14) “ ya da Ayasofya’nın “Kutsal Bilgelik “ anlamına gelmesi metnin akışıyla beraber çocuklar için kelime, kavram öğretimine yansiyacak şekilde kullanılmıştır. K1, K2, K4 ve K5 kodlu kitapların bağdaşıklık özelliği taşıdığı tespit edilmiştir.

Kitaplar **tutarlılık** açısından incelendiğinde kitaptaki kahramanlar geziye giderek veya zamanda yolculuk yaparak tarihî ve kültürel mekânları ziyaret etmektedir. Bu açıdan K1, K2, K4, K5 kodlu kitaplar başından sonuna kadar tutarlı bir içerik sunmaktadır. Ancak K3 ve K6 ile K13 arasında kodlanmış kitapların özellikle ilköğretim kademesindeki çocuklarda çeşitli disiplin alanlarında görülen gelişimsel kavram yanlışlarının karakterlere yansıtılması sonucu bilgiler arasında tutarsızlık oluşmaktadır. Örneğin K3 kodlu kitapta Galata Kulesi’yle ilgili bir e-posta yazılırken Ebabil kuşları yerine Babil Kulesi geçmektedir. Babil Kulesi, Galata Kulesi’yle karışmıştır. Özellikle yaş grubunun mekânlarla ilgili bilgisinin sınırlı olduğu düşünülürse teknik olarak hikâye kurgusunu güçlendirmek amacıyla yapılan bu yazım tarzının seviyeye uygun olmadığı ve metinsellik özelliği bakımından tutarlı olmadığı söylenebilir. Ayrıca bu kullanım K6 ile K13 kodlu kitap serisinin tamamında görülmektedir. Şöyle ki K6-13 serisindeki kahraman Şirin K6 kodlu kitapta Almanya’dan gelen misafirlerini ailesi ile birlikte Boğaz turuna götürür. Boğazdaki teknelerde düğün yapılması, İstanbul’un yalılarının cilalı taş devrinden kalması, Beykoz adıyla ilgili gerçek dışı bilgiler ve Hisarların yazlık olduğu gibi yorumlar ana karakter tarafından aktarılır. Kitabın sonunda baba karakteri bunları düzeltse bile okuyucu kitabın sonuna kadar bu tutarsızlıklar nedeniyle mekânlarla ilgili doğru bilgi edinmemektedir.

Metinsellik özelliklerinden **amaçlılık** ele alındığında yazarın anlatmak istediğini ve okura iletmek istediği mesajın İstanbul’daki tarihî ve kültürel mekânlar olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmada kullanılan analiz birimlerinin hepsi amaçlılık özelliğine

uygundur. Bu özelliğe göre örneklem alındığından “Süpermen İstanbul’a Düştü”, “İstanbul’un Kuşları” vb. kitaplar kapsam dışında tutulmuştur.

Metinsellik özelliklerinden **ikna edicilik** incelenen kitaplarda öne çıkan bir kod değildir. Seviyeye uygun olarak mekânlar ve yerler anlatılmıştır. Bu konuda zaman zaman tarihî bilgilere veya şahsiyetlere yer verilmiş olmasına rağmen herhangi bir varsayımı doğrulamaya yönelik deliller ortaya konmamıştır.

Kitapların ana amacı İstanbul’u tanıtmak ve şehir kültürüyle ilgili özellikleri anlatmak olduğu için **bilgilendiricilik** özelliği taşımaktadırlar. Bazı kitaplar özellikle K6-13 serisi etkili fotoğraflarla mekânlara ilişkin görsel bilgi sunmaktadır, öte yandan okuyucunun ilgisini çekmek için tarihî olaylara yer verilmiş (K2), zamanda yolculuk yapan karakterler yeni ve eski bilgiyi harmanlamıştır (K1).

“Kadınlar olmasaydı ben, şu gördüğünüz ben olmazdım! Hangi birini söylesem, bilmem ki! Üsküdar yakınlarında, denizin ortasındaki kuleye bakın: Adı bile Kız Kulesi!... Kız Kulesi olmayan bir İstanbul düşünülebilir misiniz? Fazla uzaklara gitmeye gerek yok! Şu gördüğünüz Yeni Cami’yle çevresindeki yapıları, Mısır Çarşısı’nı, Valide Turhan Sultan yaptırdı. Avcı Mehmet diye bilinen 4. Mehmet’in annesiydi. Kendi de oradaki türbesinde yatıyor şimdi... Osmanlıdan önceki Bizans sarayının da yaman imparatorları vardı. Bir Theodore vardı örneğin: 1480- 1500 yıl öncesinden söz ediyorum. ...” (K1, 37-38).

Metnin konusunun, seviyeye uygun olması gibi özellikler bakımından kitapların analizi sonucu metinsellik özelliklerinden **duruma uygunluk** kodu K1, K2, K3, K4, K5 kitaplarında etkili olarak yer almaktayken K6-K13 serisi ise kavram yanlışları hikâyenin ana kurgusunun ve amacının önüne geçecek şekilde kullanıldığı için karşılamamaktadır. Örneğin K9 kodlu kitapta ana karakter Şirin kendini fazlaca öven bir yaklaşım içinde çocuklara narsistik özellikler vurgular. Özellikle diğer arkadaşlarının ona hediye vermesini çıkar ilişkisine bağlayan karakter Nazan isimli arkadaşını küçük düşürür ve hediye kavramı üzerinden yanlış mesaj verilir. Davranış eğitimi ve gelişimin olumlu mesajlar içermesi gerekmesi bakımından kitap duruma uygunluk göstermemektedir.

K1, K4, K5 kodlu kitaplarda ise **metinlerarasılık** özellikleri içeren bölümler yer almaktadır. Diğer kitaplarda doğrudan çocukları başka metinlerle ilişki kurmaya yönelten bölümlere rastlanmamıştır. Örneğin K1 kodlu kitapta İstanbul kişiselleştirilerek kendi ağzından başka bir kitaba gönderme yapar:

“Hakkımda hazırlanmış turistik rehberlerin en beğenilenlerinden birinde, benim için “Büyük Çarşı” deniyor. Doğrudur: oldum olası, bende üretimden çok, başka yerlerde üretilenlerin ticareti yapılır.” K1

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmanın birinci alt problemi olan “İstanbul konulu çocuk kitaplarında şehir kültürü nasıl aktarılmaktadır?” sorusuna cevap aramak için yapılan içerik analizi sonucu İstanbul teması altında kültür aktarımı kategorisi ortaya çıkmıştır. Bu kategori altında yer alan beş kod şunlardır: tarihî kavramlar ve yer isimleri, tarihî şahıslar, tarihî olayların açıklanması, şehrin kuruluşuyla ilgili efsaneler, mekânlar, yerler, eserler. Kitaplarda ortak olarak işlenen bu kodlar her kitap tek tek okunarak Veri Çizelge Kâğıdı’na işaretlenmiştir. Buna göre kitapların tamamında İstanbul’da geçen mekânlar, yerler, eserlerden bahsedilmiştir. Ancak kültür aktarımı kapsamında dikkate alınması gereken tarihî olaylar, şahıslar, yazılı unsurlar ve şehrin kuruluş efsanelerine incelenen tüm kitaplarda tam anlamıyla yer verilmemiştir. İncelenen kitaplardan K1, K4 ve K5 kodlu kitapların kültür aktarımına ilişkin bütün kodları içerdiği tespit edilmiştir. Mert, Albayrak, Serin (2013)in çalışmalarında, belirlenen beş çeviri çocuk kitabının ait oldukları kültürel öğeler

açısından incelenmesi yoluyla söz konusu kültürü yansıtmaya dereceleri tespit edilmiştir. Araştırmanın kitapta geçen mekân ve yer betimlemeleri açısından bu çalışmada çocuk kitaplarında ortaya çıkan kodu desteklediği anlaşılmaktadır. Buna göre çeviri çocuk kitaplarında geçiş sıklığı yüksek öğelerden olan yer isimlerinin hem evrensel kültüre hem de kendi kültürlerine ait olduğu görülmektedir. Kitapları okuyan çocukların bir yandan otel, lokanta, salon, bahçe vb. hemen hemen her kültürde var olan yerlerle karşılaşması söz konusuysen diğer taraftan batı Amerika, Mississippi Irmağı, Avrupa, Londra Köprüsü gibi yeni yerlerle tanışması mümkün olmaktadır. Aynı araştırmanın destekleyici bulgularından birisi de kültürel öge kategorisi olan tarihtir. Ancak çalışmada ele alınan çeviri kitapların hiçbirinde “tarih” ile ilgili olarak kültürel öğelere yer verilmemiş olması dikkat çekicidir. Birebir tarihî bir olay ya da durumdan bahsedilmese de genel olarak kitapların ait oldukları toplumların geçmişlerine dair yaşam şekillerinden örnekler sunulması (örneğin. Krallık, kraliyet, lordluk... vb.) yahut tarihî yerleri ya da geçmişe dair toplumsal sınıfları anımsatan küçük ayrıntılara yer verilmesi söz konusu olmuştur. Karakoç Öztürk ve Destegüloğlu (2022)nun “Çocuk Kitaplarının Kültürel Aktarım Açısından İncelenmesi” isimli çalışmalarında yedi ana başlık altında kültürel öğelere yer verilmiştir. Belirlenen kültürel öğeler; günlük yaşam, kişiler arası ilişkiler, değerler ve eğitim, edebiyat, sanat ve müzik, gelenekler ve folklor, sosyal yaşam, coğrafya ve mekândır. Sonuçta kültürel öğeler arasında günlük yaşamın ve yiyecek-icecek, yemek zamanları, sofrada adabı, karşılıklı konuşmalarda kullanılan sözler ve kalıpların çocuk kitaplarında daha fazla yer aldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra edebiyat, sanat ve müzik kültürel öğelerinin ise çocuk kitaplarında geçiş sıklığının oldukça az olduğu saptanmıştır. Coğrafya ve mekânlarla ilgili kodlar da bu araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir.

Dedeoğlu, İnce ve Ulusoy Ünlü (2021) Türkiye’de yayımlanmış resimli çocuk kitapları üzerine kültürel bir analiz isimli çalışmada seçilen kitaplardaki olayların geçtiği yerler (topoğrafya, iklim, doğal kaynak, konut/işyeri); kitaplardaki karakterler (toplumsal ilişkiler, ekonomik ve politik temsiller) ve seçilen kitaplardaki ele alınan temalar (toplumsal ilişkiler, ekonomik ve politik temsiller) Türk kültürünü yansıtmaya düzeyi açısından incelenmiştir. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde kültürel temsillerin kıyafet, yemek, konut/işyeri tasvirleri ve geleneksel cinsiyet rolleri gibi sembollerle ilişkilendirildiği görülmektedir. İncelenen kitaplarda kültürel temsiller açısından elde edilen değerlendirme puanlarının çok az sayıda kitabın karşılayabildiği Türk kültürünün gelecek kuşaklara aktarımında çocuk edebiyatı eserlerinin beklenen işlevleri karşılama sınırlı bir katkı ortaya koyacağını göstermektedir. Çetinkaya ve Durmaz (2020) en çok satışı yapılan ilk 50 çeviri resimli çocuk kitabını “Kültür Öğeleri Tespit Formu”nda yer alan başlıkları/maddeleri göz önüne alarak yerli, yabancı ve evrensel kültüre ilişkin hangi kültürel öğelere değinildiğini belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın bulguları, çevirisi yapılan çocuk kitaplarının evrensel değerlere nazaran daha çok yabancı kültürlerle ilişkin öğeler barındırdığı ve yerel kültürümüze dair öğelere yeteri kadar yer vermediğini göstermektedir.

Çağlı Kaynak (2022) tarafından hazırlanan “Çocuklara Anlatılan İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi [İBB] Çocuk Kitaplarının Analizi” isimli çalışmada İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2000 yılından sonra hazırlanan İstanbul konulu çocuk kitapları incelenmiştir. Buna göre İstanbul belirli simgelerle özdeşleştirilmiş görülmektedir: Martı, simit, tarihî yapılar, vapur bunların başında gelirken; daha çok turistik bir İstanbul imgesi ön plana çıkar. Geleneksel değerlere, dinsel öğelere, Osmanlı mirasına dayanan bir İstanbul imgesi modern dönemde yaşaması ve yaşatılması gereken bir unsur olarak karşımıza çıkar. Dönemin modern İstanbul’unun eleştirilerinin ise gelenekselden kopuş veya geçmişi unutma üzerinden şekillendirildiği görülür. Bu bulgu çalışmada incelenen K3 kodlu kitabın içeriğiyle ve analizi elde edilen sonuçlarla

örtüşmektedir. Kimi eserlerde eski tarihî niteliğinden kopuk olarak yeni İstanbul yaşantısı anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle K3 kodlu kitapta sadece mekân, yer, eser olarak Galata Köprüsü geçmekte ve insanların yaşam tarzlarına özgü betimlemeler yapılmaktadır.

Araştırma sonuçlarından bir diğeri de İBB'nin çocuk kitaplarında geleneksel yapı ile modern yaşamı uzlaştırmaya çalışan ve kır-kent sentezinde bir İstanbul imgesinin yaratılarak çocuklara aktarıldığı, karakterlerin, resimlerin, hikâyelerin buna göre şekillendirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Burada özellikle Osmanlı geçmişinin tarihsel öğelerini koruyarak kurgulayan, çağın gerekliliklerine ayak uydurmakla birlikte “özel” değerleri taşıyan, kent yaşamıyla kır yaşamını bir arada yaşatmaya çalışan, dinsel temalarda çok kültürlülüğe kapı aralayan bir anlatının ön planda olduğunu söylemek mümkündür. İncelenen 16 kitapta yoğun olarak tarih, kültür, mekân, tarihî şahsiyetler açısından kurgulayan yazarlar benzer şekilde zamanda yolculuk veya internet araştırması yoluyla geçmiş ve şimdi arasında bağlantı kurmaktadır. Öte yandan Çağlı Kaynak'ın (2022) araştırmasındaki dinsel öğeler, çok kültürlülük ve kent yaşamı ile kır yaşamını bir arada tutmaya yönelik anlatımlara bu kitaplarda rastlanmamıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “İstanbul konulu çocuk kitaplarında mekân, tarih, insan ilişkilerini yazar nasıl ele almaktadır?” sorusuna cevap aramak için yapılan betimsel analiz sonucu İstanbul temalı “Kitapların Metinsellik Özellikleri” kategorisi altındaki kodlar irdelenmiştir. Buna göre hazır kodlar olan metinsellik özellikleri yedi tanedir: bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, ikna edicilik, bilgilendiricilik, duruma uygun olma, metinlerarasılıktır. Amaçlılık ve bilgilendiricilik kodları tüm kitaplarda bulunmakla birlikte ikna edicilik koduna hiçbir kitapta rastlanmamıştır. Kitapların çocuklara İstanbul şehir kültürünü öğretme yolunda bilgiler sunması bu iki kodun tüm kitaplarda yer almasını sağlamıştır. Ancak herhangi bir ikna edici durum söz konusu olmayıp bu doğrultuda okuyucuya sunulan kanıtlar bulunmamaktadır. K1, K2, K4, K5 kodlu kitaplarda yazarların dili kullanım biçimleri ve özellikle de seviye uygun olarak kelime hazinesi geliştirmeye yönelik yazım tarzları bu kitaplarda bağdaşıklık özelliğini ortaya çıkarmış ve içeriklerin zenginleşmesini sağlamıştır. Dil bilgisel bağdaşıklık metnin oluşturulması ve anlamlandırılmasında çok önemlidir, anlam metinde cümleler ve öbekler arasında oluşturulan dil bilgisel bağlarla sağlanır. (Şeref, Karagöz ve Kaşaveklioğlu, 2019).

K1, K2, K4, K5 kitaplarında içeriğin akışının tutarlılık ve duruma uygunluk kodlarına uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda özellikle K6-K13 serisinde ve K3 kodlu kitapta yer alan kitapların çocukların gelişimsel olarak algılamasındaki kavram yanılığını bir üslup tarzı olarak kullanmaya çalışması incelenen kitapların hem tutarsızlıklar içerdiğini hem de var olan kültürel, sosyal ve gelişimsel algılamadaki duruma uygun olmadığını ortaya koymaktadır. Çocuk yazınında satışı artırmak veya çocuğun seviyesine inmek için yapılan bu yazım tarzının özellikle bilgilendirici metin özelliği taşıyan kitaplarda okuyucunun tutarsız bilgilerde kaybolmasına sebep olduğu düşünülmektedir. Son olarak metinlerarası özelliklere kitaplarda çok az rastlandığı ve K1, K4, K5 nolu kitaplarda yer aldığını ortaya koymaktadır.

Karagöz'ün (2018) Resimli çocuk kitaplarında gözden kaçan bir alan ileti problemi: Anne tavuk anlatıyor serisi örneği isimli çalışmasında elde edilen sonuçlara göre incelenen kitapların değerleri yozlaştırabilecek, insan ilişkilerini zayıflatabilecek hedonist (hazcı) bir yaşam tarzına ilişkin iletiler sunduğu belirlenmiştir. Çocuk yazınında bu tip iletilere rastlanması bu çalışmada ortaya konan duruma uygunluk kodundaki yetersiz örnekleri de destekler niteliktedir. Örneğin K9 kodlu kitapta ana karakter Şirin kendini fazlaca öven bir yaklaşım içinde ve çocuklara narsistik özellikler vurgulamaktadır.

Özellikle diğer arkadaşlarının ona hediye vermesini çıkar ilişkisine bağlayan karakter, Nazan isimli arkadaşını küçük düşürür ve hediye kavramı üzerinden yanlış mesaj verir.

Dilekçi'nin (2021) çalışmasının amacı, bir tutarlılık değerlendirme çerçevesi geliştirmektir. Yapılan analize dayalı olarak konu, ana fikirler ve yardımcı fikirler, işlev, üst metin ve metin türüne uygun dil kullanımı, bağlantılar ve geçişler, içerik organizasyonu ve başlıktan oluşan 7 boyutlu bir değerlendirme çerçevesi oluşturulmuştur. Buna göre bu çalışmada alt boyut olarak kastedilen içerik organizasyonu incelenen kitaplarda kavram yanlışları nedeniyle tutarlılık özelliğini olumsuz etkilemektedir. Araştırma doğrudan olmasa da dolaylı olarak bu çalışmanın çocuk yazınında son yıllarda kullanılan içerik organizasyonu, bağlantılar ve geçişlerin karışmasına neden olan kavram yanlışlarına dikkati çekmektedir.

Bu araştırma 16 kitapla sınırlı olup elde edilen sonuçlar nitel araştırmanın özelliği gereği genellenemez. Ancak elde edilen sonuçlarla ilişki olarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Araştırma sonucunda kültürel aktarım hususunda çocuk kitaplarında sadece mekânlar üzerinden değil pek çok farklı kategoride metin tasarımı yapılmalıdır.
- Millî kültürümüzün çocuklara aktarılmasına yönelik şehir kültürü daha fazla öne çıkartılarak kitaplar yazılmalıdır.
- İstanbul'un dünya şehirleri arasındaki yeri gözetilerek çocuklar için bir İstanbul atlası ve resimli ansiklopedi hazırlanabilir.
- Son yıllarda gerek çeviri çocuk kitapları gerekse Türk yazarların kitaplarında ortaya çıkan olumsuz ileti sorununun dikkate alınarak kitapların pedagojik mesajlar vermesi yolunda belirli standartlara tabi tutulması üzerine yasal çalışmalar başlatılmalıdır.
- Kitap yazarları satış amacı gütmeyen metin kalitesini artıracak metinsellik özelliklerine dikkat etmelidir.

Araştırma Etiği

Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuş olup yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında yer alan eylemlerden kaçınılmıştır. Bu araştırmanın tüm süreçlerinde bilimsel araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur. Doküman incelemesi yapıldığından etik kurul iznine ihtiyaç duyulmamıştır.

Kaynaklar

- Ak, B. (2022). *Galata'nın Tembel Martısı*. Günışığı Kitaplığı.
- Avcılar, M. Y. ve Kara, E. (2015). Şehir Markası Kavramı ve Marka Şehir Yaratma Stratejilerine Yönelik Literatür İncelemesi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, Bahar, 34, 76-94.
- Bilgili, A. E. (Ed.) (2010). *Şehir ve Kültür: İstanbul*. Ebru Matbaacılık A.Ş.
- Crabb, P. B. ve Marciano, D. L. (2011). Representations Of Material Culture And Gender In Award-Winning Children's Books: A 20-Year Follow-Up. *Journal of Research in Childhood Education*, 25, 390-398.

- Çağlı Kaynak, E. (2022). Çocuklara Anlatılan İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çocuk Kitaplarının Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 190-202.
- Çelik, C. (2010). Şehrin Zamanından Zamanın Şehrine: Şehir Kültürünü Tanımlayıcı Bir Kod Olarak Zaman ve Zamansallık. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 6(23), 29-39.
- Çetinkaya, F. Ç. ve Durmaz, M. (2020). Çeviri Resimli Çocuk Kitaplarının Kültür Aktarımı Açısından İncelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 945-959.
- Dedeoğlu, H., İnce, N. B. ve Ulusoy Ünlü, A. (2021). Türkiye’de Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitapları Üzerine Kültürel Bir Analiz. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(2), 561-576.
- Dilekçi, A. (2021). Metin Tutarlılığı Değerlendirme Çerçevesi Önerisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 9(4), 1488-1500.
- Ekim Özen, B. (2018). *İstanbul’u Geziyorum Şirin Serisi*. Timaş Çocuk Yay.
- Gay, L. R., Mills, G.E. ve Airasian, P. W. (2012). *Educational Research: Competencies for Analysis and Applications*. Pearson Publication.
- Karagöz, B. (2018). Resimli Çocuk Kitaplarında Gözden Kaçan Bir Alan İleti Problemi: Anne Tavuk Anlatıyor Serisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 68, 1765-1787.
- Karakoç Öztürk, B. ve Destegüloğlu, B. (2022). Çocuk Kitaplarının Kültürel Aktarım Açısından İncelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 214-235.
- Kavan, N. ve Akın, E. (2020). Zaman Bisikleti Fantastik Çocuk Roman Serisinin Kültürel Çözümlemesi. *Asya Studies Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(11), 49-57.
- Khanduri, R. G. (2010) Comicology: Comic Books as Culture in India. *Journal Of Graphic Novels And Comics*, 1(2), 171-191.
- Klefsad, J. ve Martinez, K.C. (2013). Kindergarten Through Grade 1: Promoting Young Children’s Cultural Awareness and Appreciation through Multicultural Books. *YC Young Children*, 68(5), 74-81.
- Levi Erdoğan, E. (2020). *Masal’ın İstanbul Maceraları Beyoğlu*. İstanbul: Epsilon Yay.
- Mert, O.; Albayrak, F. & Serin N. (2013). Çeviri Çocuk Kitaplarının Kültür Aktarımı Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 58-73.
- Miles, B. M. & Huberman, M. A. (2015). *Nitel Veri Analizi*. Pegem Akademi.
- Muraben Gürün, B. (2022). *Çocuklar İçin İstanbul*. İstanbul: Can Yay.
- Orakçı, M. (2022). *Hazerfen’le Bir Gün*. Ankara: Timaş Çocuk Yayıncılık.
- Pellicoli, A. (2022). *İstanbul’un Şarkısı*. (Çev. Şiirsel Taş). Redhouse Kidz.
- Pescosolido, B. A. Grauerholz E. ve Milkie M. A. (1997). Culture and Conflict: The Portrayal of Blacks in U.S. Children’s Picture Books Through The Mid- And Late-Twentieth Century. *American Sociological Review*, 62(3), 443-464.
- Sayın, B. (2022). *Beş Çocuk Beş İstanbul*. İstanbul: Günışığı Kitaplığı.
- Şeref, İ, Karagöz, B, Kaşaveklioğlu, G. (2019). Bir Akademisyenin Çocuk Edebiyatına Katkısı: Yeşil Gözlü Kardan Adam’da Bağlaşıklık, Bağdaşıklık ve Üst Yapı Görünümleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 1050-1070.

- Tansel, M. (2021). *İstanbul'la Saklambaç*. İstanbul: Can Yay.
- Tufaner, Ç. (2022). Çeviri Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Kültürel Unsurlar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 1416-1437.
- Wee, S-J.; Park, S. Choi & J. S. (2014). Korean Culture as Portrayed in Young Children's Picture Books: The Pursuit of Cultural Authenticity. *Children's Literature in Education*, 46, 70-87.
- Yavuz, D. (2019). Çocuk Edebiyatı ve Kültürel Semboller. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 175-184.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.